

АУСТРИЈСКО ПРАВО

ПОЛИТИЧКО ЗАКОНОДАВСТВО

- Чести сукоби Аустрије са Турском окончани су Београдским миром из 1739. године, када су Сава и Дунав постали граница између поменутих сила.
- Развоју права у Аустрији допринеће концепт просвећеног апсолутизма, чије темеље својим реформама поставља царица Марија Терезија.
- Реформе су ишле за тим да учврсте апсолутну власт монарха, али су такође водиле реформи система власти (стварање државног савета и министарстава), као и побољшању положаја појединих слојева становништва.

- Но, успостављању јединственог система владавине (као, на пример, у Француској и Прусској) стајала је на путу околност што је Аустријска Царевина обухватала мноштво покрајина присаједињених „Унутрашњој Аустрији“.
- Оне су углавном имале и различит национални састав. Поред владајућих Немаца, ту су били Мађари, Италијани и различити словенски народи.
- Словени су, заправо, чинили релативну већину становника Царевине, па је Аустрија је била највећа словенска земља после Русије.
- Везивно ткиво те шаролике државе представљала је опасност од Турака и ислама – Аустрија је била бедем Западне Европе пред турским најездама.

- Основни државни закон и темељ легитимитета државне власти била је Прагматичка санкција од 19. априла 1713. године, према којој су све земље аустријске круне биле уједињене под Хабзбуршком династијом, укључујући њене како мушке, тако и женске потомке.
- Прагматичка санкција имала је и карактер међународнога уговора – њену важност признали су не само сталежи аустријских покрајина, него и остале европске велесиле.

- При свему томе, сталежи аустријских покрајина уживали су широку аутономију.
- Свака покрајина је имала свој сталешки сабор, састављен од четири тела:
 - 1. високога свештенства (прелата),
 - 2. властеле,
 - 3. витезова и
 - 4. заступника градова.
- Само су у Тиролу и сељаци били заступљени у сталешком сабору.
- Сељаци су тек 1848. били потпуно ослобођени феудалних дажбина и постали равноправни грађани.

- Посебан положај у Аустријској Царевини имала је Угарска, која је такође била велика сила, имајући, као и Аустрија, у свом саставу присаједињене земље:
 - Трансилванију,
 - Хрватску-Славонију и
 - Српску Војводину.

- Притисци Мађара, који су понекад попримали и револуционарне облике, присилили су аустријске Немце да са Мађарима 1867. направе нагодбу у духу империјалистичкога дуализма којом је држава била преображена у реалну унију Аустрије и Угарске.
- То дуалистичко решење оставило је незадовољном словенску већину која је стајала на становишту преобразбе Царевине у тријалистичку федерацију.
- То незадовољство било је и узрок распада Аустро-Угарске монархије крајем Првог светског рата, 1918. године.

Аустријски општи грађански законик

- Реформе царице Марије Терезије биле су окренуте и правосудном законодавству, тако што је иницирано доношење грађанскоправне и кривичноправне кодификације, ради сузбијања правних партикуларизама.
- Кодификаторски рад у Аустроугарској започет је у доба Марије Терезије.
- Године 1753. образована је комисија ради израде грађанскога законика.
- Аустријски општи грађански законик донесен је, међутим, тек 1. јуна 1811. године, а 1. јануара 1812. ступио је на снагу.

- Године 1808, посао на изради Аустријског грађанског законика преузима Франц фон Цајлер, присталица природноправног учења, који је истицао да законик мора бити праведан.
- Он је сматрао да законик мора одговарати приликама поднебља државе у којој се доноси – његова визија била је доношење потпуног, праведног и друштву прилагођеног законика.

- Изворни текст овог законика садржи 1502 параграфа.
- Законик има увод и три засебна дела.
- Уводни део има 14 параграфа који говоре уопште о законнику и грађанским правима.
- Први део законика „О личним правима“ уређује статусно и породично право.
- Други део законика посвећен је правима на стварима. Најпре су дате одредбе о стварима и њиховој правној деоби, а затим су изложена стварна права на ствари (стварно и наследно право) и лична права на ствари (облигационо право).
- Трећи део законика представљају одредбе заједничке за лична права и права на стварима које су подељене у четири главе (о утврђивању права и обавеза, о преиначењу права и обавеза, о престајању права и обавеза и одредбе о застарелости и одржају).

Карактеристике Аустријског општег грађанског законика

- Аустријски општи грађански законик је под извесним утицајем Француског грађанског законика, али се од њега разликује јер је под већим утицајем римског права (Француски грађански законик је под већим утицајем старог француског обичајног права).
- Даље, апстрактнији је. Има укупно 1502 параграфа.
- Учење природног права је приметније у Аустријском општем грађанском законуку.
- Наполеон је избацио свако помињање природног права у Законику, док Аустријски општи грађански законик природно право помиње на више места (код тумачења права где истиче да се у случају ћутања закона има применити природно право).
- Законик изричито каже да сваки човек има одређена природна права и у том смислу, што је врло интересантно, ближи је француској декларацији о правима човека и грађанина него сам Француски грађански законик.

- Илустративно је предочити поједине параграфе Законика који спомињу природно право. Параграф 16. каже: „Сваки човек има прирођених права која се познају самим разумом и зато се он као особа има сматрати. Ропство или невољништво и извршавање какве власти која се на то односи није допуштено у овим државама“.
- Раскид са ропством и феудалзмом, што је једна од значајних консеквенци природног права.

- Што се тумачења закона тиче, француски законик нема одредаба о тумачењу правних правила већ само о тумачењу правних послова тј. уговора.
- У том погледу аустријски грађански законик је потпунији и он каже у параграфу 6: „Када се закон на шта обраћа, није допуштено другачије га тумачити него ли како проистиче из властитог значења речи у њиховом савезу и јасне намисли законодавца“ (егзегетско и циљно тумачење).

- Параграф 7: „Ако се правни случај не да пресудити ни по речима, ни по природном смислу закона, у обзир ће се узети слични случајеви (начело аналогije) који су у законима пресуђени на одређени начин, као и на разлоге с њим сродних закона“ (сисемско тумачење – ако неки други закони предвиђају могућност тумачења које се може употребити за тумачење грађанског законика, оно ће се применити).
- Напокон у истоме параграфу се наводи: „Ако правни случај остане сасвим и тада сумњив, ваља га, с обзиром на околности, брижљиво сабране, зрело расудити по начелима природног права“.

- Аналогија је веома заступљено средство тумачења у грађанском праву, као и у другим гранама права, осим у кривичном праву.
- Једино закони диктаторских режима предвиђају аналогију и у кривичном праву.

- Од аналогije се разликује широко тумачење.
- На пример, једно лице није плаћало рачун за струју па му је струја била исечена. Затим се самовољно привезало за струју.
- Суд га је осудио за крађу, иако закон каже да се крађа састоји у противправном одузимању туђе покретне ствари.
- Кад би се тумачило уско, можда струја и не би дошла под појам ствари.
- Међутим, судови широко тумаче појам покретне ствари па под њим подразумевају и струју (закон је донесен пре него што је почела масовна употреба електричне енергије).

- Иако, су одредбе Аустријског општег грађанског законика под утицајем природног права и римског права, ипак тај Законик није радикално прекинуо са прошлошћу.
- Он није у потпуности укинуо ранија правна правила и допустио је остајање на снази покрајинских закона и обичаја.

- Законик, што је врло занимљиво, у погледу брачног и породичног права, усваја право католичке цркве, за разлику од Француског грађанског законика, који уводи лаички брак.
- Међутим, у Аустрији, због различитих вероисповести грађана, биле су потребне норме о мешовитим браковима.
- Нарочито су значајне норме о разводу брака.
- Аустрија је, као што смо видели, била католичка велесила. Аустријски цареви настављали су традицију западних римских царева и били су покровитељи католичке цркве. Једна од титула аустријског цара је била његово равноапостолно величанство, дакле, једнак апостолу.
- Римокатолицизам је био државна религија, те је у погледу брака између католика било прописано да важе одредбе црквеног права, да је црквени брак обавезан, а развод недопуштен.

- У Библији стоји, у Јеванђељу по Матеју (19, 9), да Исус допушта под тешким условима развод брака, и ту одредбу прихвата Српска православна црква.
- Но, у друга два синоптичка Јеванђеља, по Марку (10, 11) и по Луки (16, 18), Исус каже да је развод брака недопуштен и то строже тумачење прихватила је католичка црква.
- Штавише, ако је брак закључен између католика и неког другог хришћанина, онда католик нема право да тражи развод брака.
- Уводи се једино установа раставе од стола и постеље тј. ако два католика, као два слободна човека, не могу да живе заједно, они имају право да се раставе, да живе одвојено, да поделе имовину, да деца буду предана на чување и васпитање једном родитељу, али те две особе су и даље у браку и забрањено им је да закључују нови брак.

- Осим породичног права, извесни остаци феудализма огледају се и у установи *fideicommissis*, која је позната из касног римског права.
- По Аустријском општем грађанском законнику у (618) то је наређење, по коме је извесно имање оглашено за неотуђиво добро породично за сва будућа или за неколика поколења“ (имовина се задржава у оквиру једне породице).
- Француски грађански законик *fideicommissis* не познаје јер је то једно ограничење слободног располагања стварима.

- Остаци феудализма очитују се и у концепту подељене (непотпуне) својине, коју Аустријски општи грађански законик дефинише (357): „Ако је право на суштину ствари с правом на користи од исте ствари у једном и истом лицу сједињено, онда је право својине потпуно и неподељено. Ако пак једно лице има право на суштину ствари, а друго пак искључиво право на користи од исте ствари, онда је право својине подељено, и за обоје непотпуно. Онај се назива врховни власник, а овај власник користи.“
- Аустријски општи грађански законик једини од нововековних грађанских кодификација предвиђа средњевековни концепт подељене својине.

Ширење Аустријског општег грађанског законика и његов утицај у свету

- Утицај овога законика много је већи на Балкану, него другде у свету – дакле има мањи географски домен него Француски грађански законик.
- Иначе немачко законодавство је имало мањи утицај од француског из простог разлога што је француски светски језик, док је немачки језик локализован на подручје Средње Европе и знатно је тежи од француског језика.

- Даље, Аустрија је била апсолутна монархија и до доношења закона није дошло у следству револуције, него због просвећености апсолутног монарха.
- Могло би се рећи да се радило о еволуцији или револуцији одозго.
- У време доношења 1811, односно 1812. године, када је Законик ступио на снагу, Аустрија је била велика царевина, па је домашај Законика био далеко већи.
- Србија је 1844 усвојила Српски грађански законик, као препис Аустријског.
- Ево, шта каже Цесарски патент од 20. новембра 1852: „Важи за Краљевину Угарску, Хрватску и Славонију, Војводину, Србију и Тамишки Банат, који се за ове круновине, (како су називале земље аустријске круне), уводи са више дисциплине и са потоњим установама грађански законик од 1. јуна 1811. и на снагу ставља почев од 1. маја 1853. године“.

- Неке ствари су се у касније промениле – дошло је до одвајања правних поредака Аустрије и Угарске.
- Мађарско право се проширило и на Српску Војводину.
- У Хрватској и Славонији, иако је била у саставу Угарске, Аустријски општи грађански законик је наставио да важи.
- Такође, Аустријски општи грађански законик важио је и у Далмацији и у Истри.
- Делимично је био примењиван у Босни и Херцеговини, када је она ушла у састав Аустро-Угарске.

- У југословенским земљама, Аустријски општи грађански законик је наставио да важи и после уједињења 1918. године.
- Интересантно је да је у Словенији и Далмацији, после 1918. године важио новелиран текст Аустријског општег грађанског законика (тзв. ратне новеле 1916), док је у Хрватској и Славонији примењиван изворни текст овога законика, тако да је Краљевина Југославија била и у погледу тога једно правно нејединствено подручје.

- Године 1934. била је састављена предоснова грађанског законика за Краљевину Југославију.
- Краљ Александар Карађорђевић је имао намеру да коначно расцепканост правних система превазиђе и да створи једно јединствено југословенско право.
- То му је делимично пошло за руком јер је био донесен његовом вољом Кривични законик за Краљевину СХС.
- Међутим, његова погибија у Марсеју 1934. године спречила га је да кодификацију грађанског права доведе до краја.
- Предоснова која се ослања на Аустријски општи грађански законик, иако веома квалитетна, остала је само пројекат који није производио никаква правна дејства.
- Занимљиво је да веома мали број примерака предоснове постоји и да је она временом заборављена.

- Године 1941. дошло је до окупације земље, револуције и грађанског рата, и 1946. године донесен је Закон о неважности правних прописа, којим су сви прописи дотле важећи изгубили правну снагу, осим ако нису посебним законом или указом остављени да важе и даље.
- Учињено је нешто слично као у француској револуцији. Цео стари правни поредак је престао да важи.
- Писац Закона о неважности правних прописа додао је одредбу да судови могу да примењују правила раније важећих закона и других прописа уколико нису супротни са начелима новог државног уређења.

- Занимљиво је да судови у Србији нису уопште примењивали правила Грађанског законика Србије или су их примењивали у врло малој мери, док су хрватски судови примењивали Аустријски општи грађански законик (новелирани текст).
- То је трајало док нису донесени нови закони који су ликвидирали правну несигурност – Закон о браку и породици, Закон о наслеђивању, а касније, и то 1978. године, донесен је Закон о облигационим односима, а 1980. године донесен је и Закон о основама својинскоправних односа.

- Занимљиво је, да тиме није у потпуности укинут Закон о неважности правних прописа.
- На пример, Закон о облигационим односима није регулисао уговор о поклону, па су се у погледу поклона могла применити правила старог Српског грађанског законика на основу Закона о неважности правних прописа.

- Сем Балкана, Аустријски грађански законик важио је у северној Италији до 1861. године, када је та област ушла у састав Италије, реципиран је и у Лихтенштајну, а једно време важио је и у Чехословачкој.